

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพของ กลุ่มผู้สูงอายุในชนบทภาคเหนือ	
ชื่อผู้เขียน	นายภิรมย์ จงคำอาจ	
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร. อุษา ดวงสา	ประธานกรรมการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยงยุทธ เปลี่ยนผดุง	กรรมการ
	รองศาสตราจารย์ ดร.พศิน แดงจวง	กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการ
ก่อตั้ง การดำเนินงาน การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน และ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน
ของชมรมผู้สูงอายุ และเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมรูปแบบการดำเนินงานของ
ชมรมผู้สูงอายุ โดยมีกลุ่มผู้นำและสมาชิกชมรม กลุ่มองค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของ
รัฐและผู้วิจัยได้เข้าร่วมในทุกขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การ
วางแผน การดำเนินการ และการสรุปบทเรียน ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยการสังเกตและบันทึก
การดำเนินงานของกลุ่มและสัมภาษณ์สมาชิกที่เข้าร่วมในกิจกรรม ใช้เวลา 1 ปี ข้อมูลได้รับ
การตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ แยกแยะเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์และ
กรอบแนวคิดที่กำหนด วิเคราะห์และนำเสนอโดยการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ชมรมผู้สูงอายุบ้านสบป่อง ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ตั้งขึ้นเมื่อ ปี 2539 โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายการพยาบาลโรงพยาบาลปางมะผ้าเป็นผู้ส่งเสริมให้มี
การจัดตั้ง การดำเนินงานของชมรมส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมการประชุมชมรมผู้สูงอายุ การ
ตรวจ สุขภาพ และการออกกำลังกาย กิจกรรมเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สา
ธารณสุขเป็นหลัก เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จึง
นำไปสู่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีขั้นตอนและข้อสรุปดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ปัญหาชมรมผู้สูงอายุ พบว่ามีปัญหาทั้งหมด 11 ปัญหา ได้แก่ สมาชิก
ชมรมผู้สูงอายุไม่เข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบของชมรม สิทธิประโยชน์ของบัตรประกันสุขภาพ
การเก็บเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ของชมรม และสมาชิกมีจำนวนน้อย คณะกรรมการชมรมมี

จำนวนน้อยไม่เหมาะสมและไม่รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง นอกจากนั้นชมรมผู้สูงอายุไม่มีกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพ ไม่มีเงินทุนในการทำกิจกรรมของชมรม ขาดการประสานงานกับกลุ่มองค์กรชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ และสถานที่พบกลุ่มอยู่ไกล

การวางแผนการดำเนินงาน ได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ มีการกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่ทำกิจกรรมร่วมกันโดยได้ดำเนินการใน 6 ปัญหา หรือ 6 กิจกรรมตามลำดับ คือ การขยายกลุ่มผู้สูงอายุ การสนับสนุนกิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน การประชุมคณะกรรมการบริหารและสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ การตรวจสุขภาพและการออกกำลังกาย การสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านและการประสานกับกลุ่มองค์กรภายในชุมชน

การดำเนินงานตามแผน ทุกคนทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบแต่ละกิจกรรม และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยการดึงกลุ่มองค์กรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนในการทำกิจกรรมของชมรม ได้แก่ การเข้าวัดฟังธรรม การประชุมประจำเดือน การตรวจสุขภาพ การออกกำลังกาย กิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรม เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การแห่ไม้ก้ำโพธิ์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา งานลอยกระทง การทอดผ้าป่า การพัฒนาวัด และการปลูกต้นไม้ โดยได้ดำเนินการเป็นประจำทุกเดือนและตามช่วงเทศกาลวันสำคัญสลับหมุนเวียนกันไป

○ ในด้านการประเมินผลและการสรุปบทเรียนนั้น การประเมินผลในด้านกิจกรรมพบว่า มีจำนวนสมาชิกชมรมผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากเดิม 18 คน เป็น 63 คน มีการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนที่หลากหลายและทำอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมคณะกรรมการบริหารชมรมและสมาชิกชมรมทุกเดือน และการประสานงานกับองค์กรชุมชนทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็วและต่อเนื่อง ด้านกระบวนการ การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ช่วยกันคิด เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการวางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกัน ส่วนในด้านโครงสร้าง ชมรมมีคณะกรรมการบริหารชมรมที่ดี มีความเสียสละ มีความพร้อม และมีการประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

การสรุปบทเรียนการดำเนินงานพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกิดกระบวนการคิด การทำงานอย่างมีระบบ และเกิดประสบการณ์ที่สามารถนำไปพัฒนาชมรมต่อไป นอกจากนั้นทำให้เห็นชัดเจนว่าผู้สูงอายุมีศักยภาพสามารถทำกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งทำให้บทบาทของผู้สูงอายุเปลี่ยนไปจากผู้ที่เคยรับการช่วยเหลือมาเป็นผู้กระทำ และเป็นการดึงศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน บทเรียนที่สำคัญก็คือ การทำกิจกรรมพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ

ควรเป็นกระบวนการผสมผสานระหว่างกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุและกิจกรรมของชุมชน จากบทเรียนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้บรรลุเป้าหมายหลายประการคือ ควรส่งเสริมให้มีกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมโดยดึงกลุ่มองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน มีการประสานงานกับองค์กรชุมชนและเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยเหลือ ส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมที่หลากหลายและทำอย่างต่อเนื่อง และควรสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่ ตลอดจนควรมีการพัฒนาผู้นำกลุ่มเพื่อทดแทนผู้นำรุ่นเก่าและสืบทอดแนวทาง วิธีการพัฒนาชมรมต่อไปเพื่อให้กลุ่มเกิดการพึ่งตนเอง

การศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถใช้เป็นรูปแบบในการแก้ปัญหาและการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่เป้าหมายได้ และสามารถนำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในบริบทของชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

Thesis Title	Participatory Action Research for Capacity Building of Northern Rural Community's Elderly Group		
Author	Mr.Pirome Chongkumarng		
M.Ed.	Nonformal Education		
Examining Committee	Lect.Dr.Usa Duongsaa		Chairman
	Asst.Prof.Yongyudh Plianpadung		Member
	Assoc.Prof.Dr.Phasina Tangchuang		Member

Abstract

This study, a participatory action research, was set out to examine the formation, operations, community participation, as well as problems and obstacles encountered by a rural community's elderly group. It also aimed at developing practical guidelines for improving its future operations. The group studied was the elderly group in Sob Pong Village, Sob Pong Sub-district, Pang Ma Pa District, Mae Hong Son Province. In the research process, group leader and members, members of community-based organizations, community leaders, government officials and the researcher himself participated throughout the stages of problem identification and needs assessment, planning, implementation, and summarization of lessons learned. In collecting the needed data, the researcher relied, for one whole year, on field observations, carefully recording group operations, and interviews with group members participating in various activities. Collected data were subsequently cross-checked, verified and classified according to research objectives and the predetermined conceptual framework. Then, the results were descriptively and analytically presented.

Findings were as follows:

The studied elderly group was established in 1996 with the support and encouragement from the nursing division staff of Pang Ma Pa Hospital. Most group

activities revolved around regular member meetings, physical health check-ups and physical exercises. These activities were mainly supported by the local public health personnel. Since the group's operations were not quite satisfactory, efforts were made to conduct this participatory action research which can be summarized here-below:

Analysis of the group's problems revealed 11 key problems, namely: group members did not really understand group rules and regulations, health insurance card rights and benefits, and collection of funeral welfare fees; small membership; the group committee being too small, inappropriate and not aware of its role and functions; the group did not have occupation-promoting activities; no capital for running group activities; lack of coordination with other community groups and government agencies; and the group meeting place was located too far away.

As regards planning, it was found that group functions and responsibilities had been delineated and assigned, with activity dates, time and venues determined in advance. Undertaken activities revolved around the following: expanding membership campaigns; community traditional and cultural activities promotion; meetings of the group's executive committee and general members; physical health check-ups and exercises; village development activities promotion; and coordination with other community-based groups and organizations.

Regarding implementation, each and everyone/party assumed responsibilities for and participated in each activity, involving other community organizations at every stage of group activities, e.g., attending temple sermons; participating in group monthly meetings and physical check-ups; joining physical exercises; participating in such traditional/cultural ceremonies and activities as paying respect to the community elderly, celebrating Bhodi tree supporting columns, observing the beginning and ending days of the Buddhist Lent, the float festival; post-lent presenting alms and basic necessities to the temple; joining temple development events; and tree planting. Such events and activities were carried out monthly and during seasonal, religious and other important occasions alternately.

As far as evaluation and summarizing lessons learned were concerned, it was found that the number of elderly group members had increased from 18 to 63. Diverse activities were continuously organized with considerable community participation. The meetings of the group's executive committee and general members took place every month. Coordination with other community-based organizations enabled group activities and operations to proceed smoothly, quickly and continuously. Process-wise, participation of all stakeholders in every stage of group work did encourage the elderly to share their ideas, exchange their opinions and collectively plan problem-solving measures. Structurally speaking, the group had a fairly effective, dedicated and willing executive committee who held regular meetings.

As regards summarizing of lessons learned, the participatory process enabled all stakeholders involved to engage in a systematic thinking and working process and, thus, receive valuable experiences which can be used to further improve the group's overall activities and operations. Moreover, it was clearly demonstrated that the elderly were capable of conducting activities on their own, thus changing their role from being merely passive receivers of help to active doers. This amounted to drawing forth their untapped potentials and rendering them useful to both themselves and the community. The key lesson learned was that group work and activities, to be truly useful and valuable, should be integrated with community activities. Based on above findings and lessons learned, the researcher recommends several measures to promote the development of elderly groups so that they can better achieve their goals. Firstly, the participatory work process should be promoted, involving other community organizations at every stage. Secondly, elderly groups should closely coordinate with and elicit help from community-based organizations as well as government officials. Thirdly, diverse and continuous activities should be promoted; fourthly, opportunities for the elderly's self-directed activities, based on their existing potentials, should be created and expanded. Lastly, a new generation of group leaders should be developed to replace

existing ones and to further the course of the group to the point of becoming truly self-reliant.

In summary, the participatory action research process is found to be an effective model for problem-solving and for developing the elderly group in the target area and can be replicated for similar purposes in other community contexts.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University